

СЕКЦІЯ XXV. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

ІСТОРІОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КУРАТОРСТВА В МИСТЕЦТВІ

Долеско Світлана Валеріївна

ORCID ID: 0000-0001-6702-5606

Магістр мистецтвознавства, старший викладач
кафедри мистецтвознавчої експертизи

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Україна

Геращенко Ольга Олександрівна

ORCID ID: 0009-0008-9757-4647

Магістр мистецтвознавства, заступник директора
Центр української культури та мистецтва, Україна

Пархоменко Ніна Володимирівна

Кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Україна

Явище мистецького кураторства трансформувалось із діяльності хранителів приватних колекцій творів мистецтва в епоху пізнього Середньовіччя та Відродження до творчої самореалізації авторів найвідоміших арт-проектів XX століття й періоду сьогодення. Така трансформація була спричинена реакцією культури й мистецтва на динамічний розвиток науково-технічного прогресу. Спонукала до цього й закономірна зміна суспільних запитів.

Таким чином, на початку XXI століття куратори відіграють одну з ключових ролей в мистецьких процесах сучасності та виконують місію лідерів громадської думки. Беручи до уваги вищезазначене, доцільно дослідити висвітлення розвитку та сьогоденного стану явища мистецького кураторства в науці – як закордонній, так і вітчизняній.

Проблема кураторської парадигми проявилася паралельно з її утвердженням в середовищі загальносвітового арт-ринку в 60-80-х роках XX століття. До зазначеного періоду приналежна невелика кількість наукових іноземних праць, присвячених дослідженню кураторства – наприклад, монографія та статті американської письменниці й арт-критика Л. Ліппард, що були презентовані в 70-х рр. XX століття та перевидані на початку XXI століття. У 1976 р. Б. О'Доггерті представив цикл есе, присвячених функціонуванню кураторів та музейно-галерейних закладів, кризовим явищам у післявоєнному мистецтві II половини XX століття.

Масштабне наукове висвітлення кураторської діяльності й історії кураторства почало вестись західноєвропейськими та американськими мистецтвознавцями в 90-х рр. XX століття, набравши обертів у 2000-х роках. Поява значної кількості теоретичних напрацювань була пов'язана, в першу чергу, з запровадженням в багатьох навчальних закладах освітніх програм, які виховували нове покоління

кураторів.

До числа найвідоміших праць належать дисертаційне дослідження П. О'Нілла (2007 р.) [2], в якій вчений аналізує культуру кураторства та кураторство культури й праця Г.У. Обріста «Коротка історія кураторства» (2008 р.), де систематизований досвід визначних кураторів. Серед наукових досліджень чільне місце посідають теоретичні напрацювання практиків кураторського середовища. Зокрема, власним досвідом ділиться В. Мізіано в книзі «Інший різні» (2004 р.) та Р. Сторр у своїх статтях.

Протягом останніх 10 років світовій мистецтвознавчій спільноті було представлено ряд фундаментальних праць. Серед них – «Шляхи кураторства» Г.-У. Обріста (2016 р.). Книга Б. О'Доггерті «Всередині білого куба. Ідеологія галерейного простору» (2015 р.) містить теоретичні напрацювання, окреслені періодом 1976 – 1986 рр. та є однією з найвагоміших праць, присвячених мистецькому кураторству. Праця «Принцип кураторства. Роль вибору в епоху перенасичення» М. Баскара (2017 р.) [5], засвідчує про вихід терміну «кураторство» за межі втілення в життя арт-проектів. Натомість, описана роль кураторства в бізнес-середовищі та соціальних мережах, що викликане переходом людства в епоху інформаційного перенасичення.

Роль куратора в мистецькому процесі визначили Ф. Перрен, М. Кантор, діяльність куратора в ракурсі реалізації перформансів дослідив А. Фаркуарсон. Публікації П. Гілена присвячені аналізу незалежного кураторства на тлі активних глобалізаційних процесів. Затребуваними є й праці вчених, де розкрито специфіку діяльності окремих кураторів. Так, К. Батлер описує кураторський досвід Л. Ліппард.

Щодо дослідження явища мистецького кураторства на пострадянському просторі, варто виокремити дисертаційне дослідження М. Бірюкової, в якому вона вивчає кураторські підходи, аналізуючи виставковий проект «Документ 5», який було проведено у Франції в 1977 р. (2008 р.). У наукових розвідках О. Прілашкевич (2009 р.) та Д. Дьомкіної (2012 р.) проведено паралелі між роботою кураторів та арт-менеджерів. Також остання акцентує увагу на вивченні місця кураторства в системі сучасного мистецтва. У 2017 р. побачила світ інша праця М. Бірюкової, в якій проаналізовано еволюцію кураторських проектів в різних країнах світу в II половині XX століття.

Щодо історіографії дослідження кураторства в Україні, то, попри значні успіхи в практичній реалізації кураторських проектів в Україні та за її межами вітчизняними кураторами, їхня діяльність досі не отримала ґрунтовного аналізу з боку мистецтвознавців. Разом із тим, протягом останніх 10 років зафіксовано поступове зростання інтересу в науковому середовищі до цієї теми. На даний час можна виділяти два види матеріалів: наукові та науково-популярні.

При цьому, авторами лівової частки обох видів матеріалів є українські куратори-практики та художники (як автори арт-проектів, так і їх учасники), багато хто з них здобув гуманітарну освіту (мистецтвознавчу, культурологічну тощо). Це дає змогу нам робити висновки як про динамічний розвиток кураторської справи та потужних арт-проектів в Україні, так і про бажання фахівців зафіксувати в науковому полі ці процеси й ділитись на широкий загальний власним досвідом, з метою виховання наступних поколінь кураторів.

У цьому контексті доцільно виділити публікації П. Гудімова, О. Островської-Лютої, Г. Вишеславського, Т. Злобіної, К. Носко, Є. Герман, М. Кадана, О. Федорука та інших. Так, Г. Вишеславський в 2005 р. опублікував матеріали [7], в яких описана специфіка кураторських концепцій міжнародних виставок сучасного мистецтва кінця

XX – початку XXI століття.

У 2015 р. М. Ланько та Є. Герман було видано працю «Історія кураторства в Україні», де явище кураторство розглядається крізь аналіз діяльності неформальних галерей Західної України з часу здобуття нею Незалежності. У сучасному українському мистецтвознавстві однією з ключових праць у вивченні кураторської діяльності, є дисертаційне дослідження Є. Герман, акцентом якого є кураторські практики в Україні та світі крізь призму сучасного мистецтва, етапи розвитку кураторської справи (2016 р.) [5]. Окрему увагу приділено виставковій діяльності як об'єкту діяльності куратора. Даній темі присвячені й численні наукові статті авторки.

Досвід українських кураторів пунктирно розглядає О. Липка в дослідженні «Мистецький проект як засіб популяризації мистецтва» (2017 р.). У тому ж році було видано працю К. Носко та В. Лук'янець «Де кураторство», в якій акумульовано есе та інтерв'ю з кураторами та художниками, яка є цінним джерелом розуміння мистецьких процесів, що відбувались в Україні в кінці XX – на початку XXI століття [6].

Цікавою з точки зору аналізу практичних навичок куратора та кураторських моделей є публікація «Концептуалізація кураторських методів П. Гудімова (професійно-академічне інтерв'ю)» (П. Гудімов, 2019 р.). До 2020 року приналежний вихід «Кураторського посібника» (за ред. О. Погребняк, Д. Чепурного, К. Яковленко) [7], в якому містяться практичні історії кураторського фаху в Україні – А. Ложкіної, М. Ланько, О. Баршинової, А. Хлестової, А. Ткаченка та інших.

До вітчизняних наукових праць останніх років, присвячених темі даного дослідження, належить публікація Ю. Тагліної та О. Кутенко «Роль принципу кураторства в культурі сучасності» (2021 р.). Вчені зазначають, що смислове наповнення постаті куратора є мінливим у відповідності до різних історичних періодів, а на початку нового тисячоліття він «...стає універсальним та необхідним методом презентації відібраної та впорядкованої інформації, яка має на меті вирішення поставленої проблеми» [1; с. 74].

Також наявна значна кількість статей в популярних інтернет-виданнях, інтернет-порталах, в яких куратори-практики або мистецтвознавці, до кола чийх інтересів належить питання кураторства, діляться власним досвідом або рефлексують на дану тему. Зокрема, К. Носко в статті «Чому «куратор» одна з ключових фігур у мистецтві, та які кола треба подолати, щоб відкрити виставку» (2020 р.) різнобічно аналізує специфіку кураторської діяльності та дає поради тим, хто планує займатись кураторством [1].

Такими ж цінними джерелами є персональні сайти галерей та митців, які розміщують інформацію про арт-проекти, де вагому роль відіграють власники-куратори (Karas Gallery (Є. Карась); Mironova Gallery (Т. Міронова); Арт-центр Павла Гудімова «Я Галерея»).

До історіографічної бази вищезазначеної категорії варто зарахувати й відео-лекції з кураторства, які є не лише цінним джерелом практичного досвіду діяльності українських кураторів, а й привертає увагу слухачів до витоків кураторства. Одна з них – відео-лекція Л. Герман «Історія кураторства за 120 хвилин» від осередку неформальної освіти у сфері гуманітарних знань «Культурний проект», де привернуто увагу до того факту, що історія сучасного мистецтва, перш за все, є історією експозицій та кураторських проектів.

Висновки. У ході дослідження з'ясовано, що в західноєвропейському, американському та пострадянському просторі присутній значний масив наукових праць, що розкривають поняття кураторства в різних аспектах – історико-хронологічному, мистецтвознавчому, культурологічному, філософсько-

психологічному тощо. Він продовжує збагачуватись науковими розвідками.

Переважає ж більшість теоретичних напрацювань, присвячених кураторству в українському науковому середовищі, стосуються інформації про практичний кураторський досвід, історії створення творчих об'єднань та арт-проектів. На наше переконання, на сьогодні цього недостатньо, щоб констатувати глибоке розкриття теми кураторства в Україні.

Після аналізу наявних матеріалів, доцільно стверджувати, що цей напрям є дуже перспективним в українському науковому середовищі та починає набувати обертів, як і динамічний розвиток вітчизняного арт-простору та потребує уваги мистецтвознавців, музеєзнавців, соціологів, філософів, психологів як комплексне явище.

Список використаних джерел:

1. Jk.Tahlina, Y. S., & Kutenko, O. S. (2021). The role of the principle of Curation in the Contemporary Culture. The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series "Theory of Culture and Philosophy of Science, (63), 68–76.
2. O'Neill, P. (2007). The Culture of Curating and the Curating of Culture(s): the development of Contemporary Curatorial discourse in Europe and North America since 1987 [PhD thesis, Middlesex University]. Middlesex University.
3. Баскар М. (2017). Принцип кураторства. Роль вибору в епоху переизбытка. Ад Маргинем Пресс.
4. Вишеславський, Г. (2005). Кураторські концепції міжнародних виставок сучасного мистецтва на межі XX й XXI сторіч. У Сучасне мистецтво (с. 217–231).
5. Герман, Є. С. (2016). Кураторська практика в сучасному мистецтві. Світовий досвід та український контекст [Дис. канд. мистецтвознавства, Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури (Київ)]. Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури (Київ).
6. Носко, К. (2020, 8 грудня). Чому “куратор” одна з ключових фігур у мистецтві, та які кола треба подолати, щоб відкрити виставку. Суспільне. Культура. <https://suspilne.media/86399-comu-kurator-odna-z-klucovih-figur-u-mistectvi-ta-aki-kola-treba-podolati-sob-vidkriti-v-istavku/>.
7. Погребняк, О., Чепурний, Д., & Яковленко, К. (Ред.). (2020). Кураторський посібник. Ізоляція. Платформа культурних ініціатив.